

Jelka Godec Schmidt

UPAM, DA BOM VEČNI POTEPUH

Belo platno na slikarskem stojalu in prazen list papirja na mizi sta znana kot najhujša mora slikarjev in literatov. Tudi pred mano leži prazen list papirja, a poleg njega je skoraj vedno tudi nekaj popisanih in že nekajkrat prebranih listov. To so besedila, ki jim moram ustvariti čim boljšo likovno sopotnico in zaradi katerih mi je resnična groza pred neporisanim papirjem skoraj neznan.

Besedila! Pesmi, pravljice, romani, učbeniki ... Čeprav vsa napisana za otroke, pa vsako od njih na mojo mizo prinese nov, od prejšnjega popolnoma drugačen svet.

Sebe rada imenujem splošna ilustratorka, čeprav ta termin nima kakšne strokovne vrednosti. Smo namreč ilustratorji, ki sprejmemo v delo skoraj vse, kar nam ponudijo, in so seveda tudi takšni, ki so pri delu bolj izbirčni. Res, da me k temu dostikrat sili tudi to, da prav izbirčna v našem majhnem prostoru ne morem biti, res pa je tudi, da v raznolikosti svojega dela uživam.

Bilo bi seveda naivno misliti, da so mi vsi literarni svetovi blizu, vendar se poskušam v vsakega vživeti. Podobno kot igralec v vlogo novega dramskega besedila ali glasbenik v novo partituro. Tudi njima niso vsi dramatik ali skladatelji sorodne duše.

Moj odnos do besedila pa ni edino merilo za to, kako se bom lotila dela. Dostikrat sem nad literarno predlogo navdušena, a mi ne ponuja dovolj kadrov, ki bi jih bilo mogoče osvetliti z risbo ali sliko. In obratno. Marsikatero besedilo je literarno šibko in nezanimivo, a se mi že ob prvem branju v glavi slikajo bogate pokrajine, zanimivi karakterji in odnosi med njimi, dogodki, ki jih ne smem zamuditi, ter druge dobre oporne točke za delo.

Po prvem branju si torej ustvarim svoj odnos do besedila in pred očmi se mi naslika včasih meglena, včasih pa že kar jasna podoba slike, ki naj bi nastala na moji mizi. Zdaj bi bilo najbolj imenitno, da vzamem papir in barve, ter se, tako kot to počno otroci, lotim preslikave tiste slike, ki jo imam v glavi, v tisto na papirju. Na ta način se včasih lotim osnutkov ali skic, tistih čisto prvih, da česa ne pozabim. Kot nekakšen listek za v trgovino so, a razumljive samo meni. V resnici dostikrat naslednji dan še sama ne vem, kaj ti znaki ali čačke pomenijo.

Od tod naprej me pri delu seveda omejuje predvsem oblika knjige ali revije, v kateri bo moje delo objavljeno. Osnovna je vedno oblika, ki jo predpiše izdajatelj knjige, v večini primerov pa tudi število predvidenih ilustracij in njihova velikost glede na format knjige. Naj bodo slike čez celo stran, z robom ali brez, naj prevladujejo vinjete, ali je morda zaželena kombinacija obojih?

Do pred nekaj let so prevladovali črno-bele ilustracije, zlasti v revijah, zato so nam založniki predpisali tudi to, ali naj bodo ilustracije barvne ali črno-bele. Danes se z nostalgijo spominjam črno-belih ilustracij, ki so me nekoč tako jezile. Po moji sodbi bi bilo marsikatero besedilo lažje naslikati kot narisati, a sem se morala držati predpisane črtne tehnike. Mnogo let sem potrebovala, da sem vzljubila črno-bele risbe in sama ustvarila tehniko, v kateri sem lahko povedala vse, kar lahko povem tudi z barvami. Potem se je naenkrat zanimanje za takšne knjige tako zmanjšalo, da že leta na moji mizi ni nastala niti ena črno-bela ilustracija. V spomin na tiste čase je ostala smešna razlika v cenikih založnikov, kjer so bile barvne ilustracije vedno dosti več vredne kot ostale.

Preden se zares lotim dela, se moram seveda odločiti tudi za tehniko risanja ali slikanja. Nekateri ilustratorji se odločijo le za eno tehniko in jo obvladajo do potankosti. Ti ponavadi vzamejo v delo tudi le določene vrste besedil, katerih avtorji pišejo podobno in so njihova dela namenjena le določenim bralcem. Tako se s svojimi deli res lahko približajo perfektnosti, a prikrajšani so za potovanja po različnih likovnih in literarnih svetovih, kar je zame eden največjih čarov našega poklica.

Kot tedaj, ko sem kot otrok preizkušala vse vrste barv, pisal in papirja, ki so mi prišli pod roke, tako se tudi danes z veseljem lotim vseh tehnik in kombinacij med njimi, besedilo in oblika knjige pa mi narekujeta, za katero se bom odločila.

Tehnika je kot oblačilo, v katerega bom odela vsebino ilustracije, zato se ji mora ta dobro prilagati. V drobne detajle izdelane slike, ki hoče vse povedati prav s podrobnostmi, se ne morem lotiti z ekspresivno tehniko, kot so na primer pasteli. Takšnim ilustracijam, pogosto didaktičnih vsebin, bolj ustrezajo tehnike, kjer pride do izraza risba. Večkrat se tako odločim za kolorirano črtno risbo. Obratno pa se ne bi nikdar lotila te tehnike, kadar želim poudariti čustvene odnose. Te iščem v kontrastih, ki jih z monotono risbo ne morem prikazati. Tako se tudi ne morem opredeliti za tehniko, ki mi je najljubša. Najljubša mi je pač tista, s katero na najboljši način povem to, kar mislim.

Na splošno ilustratorji nismo prepoznavni po tehniki, temveč po risbi, ki je temelj našega dela. Večina se nas je šolala na likovnih akademijah, kjer do pred nekaj leti ni bilo posebne usmeritve za naš poklic, zato smo risali in slikali tako kot naši kolegi, ki so danes tabelni slikarji ali grafiki. Kljub enakim osnovnim znanjem, so si naši poklici precej različni, zato se mi zdi, da k splošni izobrazbi ilustratorja sodi tudi poznavanje knjižne ilustracije v preteklosti in danes.

Sama sem imela srečo, da je moja mama, ilustratorica Ančka Gošnik Godec, že od moje najzgodnejše mladosti kupovala in zbirala vse vrste umetnostnozgodovinskih knjig in knjig za otroke, tudi tuje, ki jih pri nas ni bilo moč dobiti. Večkrat sem z njo potovala tudi na sejem otroških knjig in ilustracij v Bologno ter seveda tudi doma opazovala, kako nastajajo knjige. Tako mi je bila ta plat izobraževanja na voljo že od otroštva in je prav gotovo precej vplivala na moje delo.

Kot vsakdo sem imela med ilustratorji svoje favorite, vedno so mi bili blizu stari mojstri, katerih dela so mnogokrat ilustracije tedanjega življenja, prav tako pa me navdušuje tudi slikarstvo dvajsetega stoletja. Vsa ta nepregledna množica izvrstnih likovnih del me istočasno vzpodbujata in hromi, odvisno od trenutnega razpoloženja. Vzpodbujata me, da ves čas iščem kaj novega, hromi pa me, ko se zavem lastne nepomembnosti v obdobjih, ko mi ne gre nič od rok.

Trenutki negotovosti se radi pojavijo takrat, ko dokončam in založniku oddam kakšno večje delo. Čudna praznina nastane takrat in velik vprašaj v glavi: kaj pa

zdaj? Navadno me že čaka novo besedilo, ki mi je v tistem trenutku še čisto tuje in ker je ponavadi popolnoma drugačno od prejšnjega, se počutim prav majhno in nesposobno poglobiti se vanj. Iz takšnih trenutkov se najlažje izvlečem z raziskovanjem vsega, kar se dotika bodočega dela.

Brskanje po kupih knjig, plovba po internetu, včasih tudi kak izlet v naravo in fotografiranje, obisk pri strokovnjaku ... res, včasih smo ilustratorji pravi raziskovalci. Kot detektivi v ne prav akcijskem filmu. In to je še ena od privlačnih plati našega poklica. Zbiranje podatkov me včasih tako zapelje, da se kar preveč podrobno podučim o kakšni stvari ali zaplavam tako daleč, da obale ni več videti. V glavnem smo ilustratorji zaradi tega kar široko razgledani, čeprav so naša vedenja dostikrat nenavadna. V nekem obdobju sem poznala imena vsaj dvajsetih različnih trav, tudi njihova zgradba mi je bila znana, a o drugih travniških rastlinah nisem imela pojma. Od zadnjega učbenika za naravoslovje mi je jasno, kako deluje električna tuljava, od nekega drugega dela poznam oddaljenost Velikonočnega otoka od obale Južne Amerike in praznične navade njegovih prebivalcev ... Teh vedenj in znanj se v mnogih letih našega dela nabere kar dosti.

V svetlih trenutkih si rada zamislim slike, ki jim sama dodam vsebino ali si izmislím zgodbo, ki ji lahko sproti prilagajam ilustracije. Tako nastanejo avtorske slikanice ali krajša dela za periodični tisk. Vsakemu ilustratorju, ki se tega loti, je to verjetno najljubše delo, saj lahko tako v celoti ozemlji svoje misli in se tudi posveti prav tistemu, kar ima najraje.

Sama sem navdušena potovalka, čeprav v resnici ne potujem prav daleč. Rada pa se potepam po izmišljenih svetovih, po pokrajinah iz sanj ali po pravih deželah, ki jim dodam svoje junake in zgodbe. Že nekaj let potujem sede za svojo mizo s škratom Zgubo in njegovo domačo živalico kameleonom pavsod, kamor se mi zazdi. To delo je čisto moj svet in v njem sem res srečna.

Kljub temu da se pri ostalih projektih srečujem z mnogimi omejitvami, pa vedno poskusim najti svoj svet tudi v svetovih različnih literatov in tudi avtorjev poljudno-znanstvenih del. Dokler se bom rada potepala po vseh teh deželah, tistih iz moje glave in tistih, ki iščejo le mojo likovno upodobitev, bo poklic ilustratorke zame smiseln. Upam, da bom večni potepuh.

Otrok in knjiga 62 (2005)